

## ირან-რუსეთის ურთიერთობები /გეოეკონომიკური კონტაქსტი/

გიორგი კვინიკაძე  
გეოგრაფიის დოქტორი, თსუ  
კონსტანტინე შუბითიძე,  
საერთაშორისო ურთიერთობების  
დოქტორანტი, თსუ

### რეზიუმე

რუსეთ-ირანის გეოეკონომიკურ ინტერესთა დღევანდელი დაახლოება „ცივი ომის“ შემდგომი პერიოდისათვის, უპრეცედენტოა. როგორც რუსეთის, ასევე ირანის სახელისუფლებო ბიუროკრატიას განზრახული აქვს ორმხრივი თანამშრომლობისათვის მყარი ფუნდამენტის შექმნა, რაც დიდწილად განპირობებულია მათი გეოპოლიტიკური ინტერესებით. თუმცა, არსებობს სერიოზული გეოეკონომიკური ინტერესებიც, რომელმაც შეიძლება ხელი შეუშალოს ან სულაც შეაჩეროს მათი თანამშრომლობა აღნიშნულ სფეროში.

**საკვანძო სიტყვები:** გეოეკონომიკა, ინვისტიციები, გეოპოლიტიკა, ეკონომიკური სანქციები, კასპიის რეგიონი.

### შესავალი

დიდ გეორაფიული აღმოჩენების მთავარ მოტივს, როგორც ცნობილია ეკონომიკური ინტერესები წარმოადგენდა. ეს უკანასკნელი დომინირებდა კოლონიური სისიტემის ფორმირების სანაყის ეტაპზეც. შემდგომ სულ უფრო მეტად შემოდიოდა გეოპოლიტიკური ინტერესები, რომალთა შეჯახებამაც XX საუკუნეში მსოფლიო ომები გამოიწვია. ამ უკანასკნელმა კი ძირეულად შეცვალა საერთაშორისო სისტემა და უდიდესი გავლენა მოახდინა ქვეყნებს შორის ორმხრივი თანამშრომლობაზე. თუმცა, დეკოლონიზაციის შემდგომაც ეკონომიკური და გეოპოლიტიკური ინტერესების სრული თანხვედრა არ მომხდარა. „ცივი ომის“ დასრულების შემდგომ სიტუაცია კარდინალურად შეიცვალა და მძიმედ მაგრამ მაინც დაიწყო გეოპოლიტიკის

ეკონომიზაციის პროცესი, რომელიც დღეს გეოეკონომიკის სახელითაა ცნობილი. რაც ნიშნავს იმას, რომ საერთაშორისო ეკონომიკური ინსტიტუტების აქტიური ჩართულობით, გლობალური ბაზრის სუბიექტებს შორის ეკონომიკური და პოლიტიკური ინტერესების დაახლოების ტენდენციას ეყრება საფუძველი. ამასთან, დაახლოების პროცესში ეკონომიკური ფაქტორი სულ უფრო ხშირად დომინირებს პოლიტიკურზე.

აღნიშნულის კარგი მაგალითია რუსეთ-ირანის ურთიერთობები სადაც იყო პერიოდები, როცა ეკონომიკური ინტერესები დომინირებდნენ გეოპოლიტიკურზე და პირიქით. მაგალითად, მეორე მსოფლიო ომის მიმდინარეობისას, როცა საბჭოთა იმპერიის ჯარი დისლოცირებული იყო ირანის ჩრდილოეთით, მაშინ ორმხრივ ურთიერთობებში გეოპოლიტიკური ინტერესები დომინირებდნენ ეკონომიკურზე. შემდგომ პერიოდში კი ეკონომიკური ინტერესები შედარებით გააქტიურდა. ამის მიზეზი კი იყო საბჭოთა იმპერიის ინტერესი მიეღო კონცესია\* ირანის ჩრდილოეთში არსებულ ნავთობის საბადოებზე (Мамедова, 2011).

1970-იან წლებში ამ ქვეყნებს შორის ურთიერთობებში ეკონომიკური ურთიერთობები ამკარად წინ უსწრებდა პოლიტიკურს, რაც გამოიხატა სავაჭრო ბრუნვის მაჩვენებლის ზრდასა და, საბჭოთა იმპერიის მონაწილეობაში ირანის მსხვილ ეკონომიკურ პროექტებში. საბჭოთა კავშირის დახმარებით ამ დროს ირანში აშენდა მეტალურგიის, მანქანათმშენებლობის მნიშვნელოვანი ობიექტები, ასევე ელექტროსადგურები, ელევატორები. დაიწყო ირანის გაზის ექსპორტი. ეკონომიკურმა თანამშრომლობამ გამოიღო გეოპოლიტიკური შედეგები. კერძოდ, ირანმა დაიწყო შედარებით დამოუკიდებელი პოლიტიკის გატარება აშშ-სთან მიმართებაში, ხოლო საბჭოთა იმპერიამ ირანისაგან მიიღო გარანტიები არ განეთავსებინა საკუთარ ტერიტორიაზე ამერიკული რაკეტები.

მსოფლიო პოლიტიკურ რუკაზე საბჭოთა იმპერიის გაქრობის შემდგომ მისმა სამართალმემკვიდრემ რუსეთმა, ერთი მხრივ, და მეორე მხრივ, ირანმა ორმხრივი ურთიერთობები ააგეს გეოპოლიტიკურ და არა გეოეკონომიკურ ინტერესებზე, რომელზეც მრავალმა ფაქტორმა მოახდინა გავლენა. რომლის

ახსნა მხოლოდ ამ ორი ქვეყნის ეროვნული ინტერესების კონტექსტშია შესაძლებელი. თავის მხრივ, მათი გეოეკონომიკური ინტერესების იმპლემენტაცია გავლენას მოახდენს ჩვენი ქვეყნის მომავალ განვითარებაზე.

### ძირითადი ტექსტი

იმისათვის, რომ წარმოდგენა შეგვექმნას თითოეული ქვეყნის გეოეკონომიკურ პოტენციალზე, სასარგებლოა იმ მაჩვენებლების ანალიზი (იხ. ცხრ.), რომელიც ახასიათებს მათი გეოეკონომიკური მდგომარეობის პოტენციალს თანამედროვე ეტაპზე.

| ინდექსები | წარმოადგენს სივრცითი მართვით | საერთაშორისო კონკურენტუნარი | საერთაშორისო ინვესტიციები | საერთაშორისო ინვესტიციები | საერთაშორისო ინვესტიციები | საერთაშორისო ინვესტიციები | საერთაშორისო ინვესტიციები | საერთაშორისო ინვესტიციები | საერთაშორისო ინვესტიციები |
|-----------|------------------------------|-----------------------------|---------------------------|---------------------------|---------------------------|---------------------------|---------------------------|---------------------------|---------------------------|
| ქვეყანა   | რეიტინგი                     |                             |                           |                           |                           |                           |                           |                           |                           |
| ირანი     | 131                          | 130                         | 74                        | 51                        | 171                       | 132                       | 120                       | 91                        | 33-35%                    |
| რუსეთი    | 105                          | 119                         | 45                        | 3                         | 153                       | 55                        | 49                        | 45                        | 70%                       |

წყარო: 1. The Global Enabling Trade Index (2014), <http://www.weforum.org/getr>; 2. Corruption Perceptions Index (2015), <http://www.transparency.org/cpi>; 3. The Global Competitiveness Report (2015–2016), <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>; 4. Foreign Direct Investment (2014), <http://datacatalog.worldbank.org/>; 5. The Index of Economic Freedom (2016), <http://www.heritage.org/index/>; 6. Education Index (2015), <http://hdr.undp.org/>; 7. The Global Innovation Index (2014), <http://www.globalinnovationindex.org/>; 8. ICT Development Index (2015), <http://www.itu.int/>; 9. Russian Federation (2014), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14134.pdf>; Islamic Republic of Iran (2014), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr1493.pdf>.

წარმოდგენილი ცხრილიდან კარგად ჩანს, რომ ამ ქვეყნების რეიტინგები არც თუ სახარბიელოდ გამოიყურება, განსაკუთრებით ისეთ სფეროებში, როგორიცაა ქვეყნის ჩართულობა გლობალურ ვაჭრობაში, კორუფციის აღქმა, ეკონომიკური თავისუფლება. რაც შეეხება ისეთ მაჩვენებლებს, როგორიცაა განათლების დონე, ინოვაციები და ინფორმაციული ტექნოლოგიები აქ რუსეთის მაჩვენებლები მნიშვნელოვნად აღემატება ირანის ანალოგიურ მაჩვენებლებს.

მაგალითად, თუ გეოეკონომიკის პოზიციიდან მოკლედ განვიხილავთ ირანის ეკონომიკის დღევანდელ დონეს, მისი ძირითადი პრობლემაა სახელმწიფო სექტორის მაღალი წილი ეკონომიკაში. დიდია კორუფციის დინე და გაუმჭვირვალე ეკონომიკური კანონმდებლობა. გაზრდილია სახელმწიფო ბიუროკრატიული აპარატი. სანქციების მოხსნის შემდგომ არანის ხელისუფლების ძირითადი ამოცანა აღნიშნულ პრობლემებთან გამკლავება უნდა გახდეს. სხვა შემთხვევაში ირანს გაუჭირდება ეფექტური კონომიკური პოლიტიკის გატარება

რაც შეეხება რუსეთს, მისი ეკონომიკის კატასტროფული მდგომარეობის ძირითადი მიზეზია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემცირება და გეოპოლიტიკური დაძაბულობის მიერ პროვოცირებული, ქვეყნის ეკონომიკური სტრატეგიის გაურკვევლობა, რაც თავის მხრივ, გამოიწვია სანქციების შემოღებამ და რუსეთის არცთუ ადეკვატურმა საპასუხო მოქმედებებმა. მომავალში აღნიშნული შეიძლება მივიჩნიოთ იმ ძირითად ფაქტორად, რომელიც შეზღუდავს რუსეთის ეკონომიკური ზრდის საშუალოვადიან პერსპექტივას (Global Economic Prospects, 2015).

ირანთან ურთიერთობაში, სანქციებში მოყოლილი რუსეთის ეკონომიკური ინტერესები უკავშირდება ირანის რესურსის (სანედლეულო, პოლიტიკური, ეკონომიკური) გამოყენებას, რათა გახდეს დომინანტი ქვეყანა მინიმუმ რეგიონულ დონეზე. მიზანი კი ეკონომიკური და პოლიტიკური იზოლაციისგან თავის დაღწევაა. ამის საფუძველს იძლევა ის მემორანდუმი, რო-

მელიც ხელმოწერილი იქნა რუსეთისა და ირანს შორის 2014 წელს და რომლის მოქმედების ვადა განისაზღვრა 5 წლით. მემორანდული ითვალისწინებს რუსეთისათვის ნედლი ნავთობის მიწოდებას, რუსეთის მხრიდან ირანის ნავთობისა და გაზის გენერირებადი სიმძლავრეების (ე.წ. „სანავთობო გარგება“) მშენებლობაში მონაწილეობის სანაცვლოდ. ორივე ქვეყნისათვის ეს გარიგება ნიშნავს დასავლეთის წინააღმდეგ გალაშქრებას. მსგავსი მოცემულობა კი სანქციებიდან განთავისუფლებული ირანის ეროვნულ ინტერესებს ხშირად ეწინააღმდეგება. აქედან გამომდინარე, ირანი თავის მხრივ, რუსეთთან ურთიერთობას აგებს უპირატესად გეოპოლიტიკურ პარტნიორობაზე. იმის გათვალისწინებით, რომ რუსეთის ექსპორტის სტრუქტურა, (რომელიც რუსეთმა უნდა განახორციელოს ირანიდან ნავთობის მიღების სანაცვლოდ) განსაზღვრული არ არის, ამ მემორანდუმის ეკონომიკურ მიზანშეწონილობაზე საუბარი ჯერჯერობით ძნელია. ვფიქრობ, დღევანდელი მოცემულობით ეს შეთანხმება როგორც გეოეკონომიკური, ასევე გეოპოლიტიკური თვალსაზრისით ირანისათვის უფრო მომგებიანია ვინაიდან, ირანს გააჩნია ეკონომიკური ზრდის საკმაოდ დიდი პოტენციალი. ეს ქვეყანა მსოფლიოში მეორე ადგილს იკავებს გაზის და მესამეს ნავთობის მარაგით (BP,2013). ამასთან, ირანის მოსახლეობას გააჩნია ისეთი დემოგრაფიული სტრუქტურა, რომელიც მომავალში ხელს შეუწყობს მის ეკონომიკურ ზრდას. დასავლეთთან კონფრონტაციამ რუსეთს უზიდა ახლო აღმოსავლეთსა და აზიაში მოქმედების გააქტიურებისაკენ, რითაც ის ცდილობს მოახდინოს იმ ნეგატიური ეკონომიკური შედეგების ერთგვარი კომპენსაცია, რომელიც გამოიწვია მისმა გართულებულმა ეკონომიკურმა ურთიერთობამ აშშ-თან და ევროკავშირთან (Gulf States News, 2014).

მაგალითად, ირანის მოსახლეობის 70 % 30 წელზე დაბალი ასაკისაა, მოსახლეობის მხოლოდ 4% -ია 65 წელს გადაცილებული, ხოლო სტუდენტთა 31% ეუფლება ინჟინრის სპეციალობას. (URL: <http://www.luckycamper.net/country/iran/все-о-иране/5883-демография-ирана>)

ირანთან ექსპორტის განვითარების შემთხვევაში რუსეთის სტრატეგია გათვლილია გეოეკონომიკურ ეფექტზე. ეს შეიძლება აისახოს ენერგომატარებლებზე. კერძოდ, თუ ამ თამაშებში რუსეთი მოახერხებს ვენესუელის ჩართვას (სხვა ნავთობმომპოვებელი სახელმწიფოების გამოყენება ნაკლებ სავარაუდოა, ვინაიდან რუსეთმა მხოლოდ ამ სახელმწიფოში მოახერხა ანტიამერიკული განწყობების შემდგომი გააქტიურება), მაშინ მათ ექნებათ მსოფლიო ნავთობის მარაგის 32,4 და გაზის 38,6% (BP, 2013). ამით, რუსეთი შეეცდება მისთვის სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი ფასის ფორმირებას ნავთობზე. რაც ნავთობმომპოვებელი ქვეყნების და დასავლეთის პოტენციალის გათვალისწინებით ნაკლებად შესაძლებლად მიმაჩნია. მეორე მხრივ, ირანის სამხრეთ ნაწილში ერთობლივი ინფრასტრუქტურული პროექტების რეალიზაციის შემთხვევაში რუსეთი იმედოვნებს, რომ მოხდება მისი კომპანიების სპარსეთის ყურეში გასვლა, რომლის პორტები წარმოადგენენ რუსეთის არასანედლეულო საქონლის ექსპორტირების ყველაზე ოპტიმალურ წერტილებს აზიის, აფრიკის, შუა და ახლო აღმოსავლეთის\* (Near and Middle East) ქვეყნებში.

როგორც ცნობილია, მსოფლიო და რეგიონულ ბაზრებზე ირანის უმნიშვნელოვანესი საექსპორტო საქონელი ენერგომატარებლებია. სრულიად გასაგები მიზეზის გამო, რუსეთი მის მიმართ ნაკლებ დაინტერესებას იჩენს. მეორე მხრივ, რუსული საქონელი და ტექნოლოგიები ძალიან ჩამორჩება დასავლურ ანალოგებს, ამიტომ ირანი ხშირად ამ უკანასკნელის სასარგებლოდ აკეთებს არჩევანს. გარდა ამისა, ირანი საკუთარი პროვინციების უმეტესობაში, თავისი გეოგრაფიული მდებარეობის გამო, აწარმოებს აგრარულ პროდუქციას, მაშინ როცა, რუსეთი კლიმატური პირობების გამო იძულებულია შეიძინოს აღნიშნული პროდუქცია.

ამჟამად, რუსეთის ბაზარზე ირანის აგრარული პროდუქციის საექსპორტო მოცულობა რამოდენიმე მილიონ დოლარს შეადგენს. თუმცა, ირანს შეუძლია გაზარდოს ეს მაჩვენებელი. მრავალი უპირატესობის მიუხედავად (გეოგრაფიული სი-

ახლოვე, საერთო გეოპოლიტიკური ინტერესები, კულტურული თანამშრომლობა), ეს ორი სახელმწიფო ერთმანეთთან უნდობლობის რეჟიმში იმყოფება. მათ ნაკლები ინფორმაცია აქვთ ერთმანეთის ეკონომიკურ, სამრეწველო, საწარმოო პოტენციალის, ასევე საბაზრო მოთხოვნების შესახებ, რის გამოც მათი სავაჭრო შესაძლებლობების მხოლოდ მინიმუმია გამოყენებული.

აღნიშნულის მიუხედავად, დასავლეთის მხრიდან რუსეთის მიმართ სხვადასხვა სახის სანქციების შემოღების და რუსეთის მხრიდან თურქეთის იმპორტზე ემბარგოს დადების ფონზე, ირანმა და რუსეთმა აამოქმედა რიგი ღონისძიებები, რუსეთის ბაზარზე ევროპული და თურქული პროდუქციის ირანული ანალოგით ჩანაცვლებისათვის (Kozhanov,N.,2015).

მაგალითად, რუსეთმა უფლება მისცა ირანს მის ბაზარზე შეეტანა თევზი, ქათამი და რძის ნაწარმი. ამასთან, შეამცირა ტარიფები ირანიდან შემოტანილ პროდუქციაზე. რუსეთის სამხრეთში ირანი წარმოადგენს აღნიშნული პროდუქციის ყველაზე მსხვილ მწარმოებელს, რომელსაც ძალუძს ნაწილობრივ მაინც დააკმაყოფილოს რუსეთის მოთხოვნილება ბაზრის ამ სეგმენტში. ირანი თავის მხრივ, იყენებს პოლიტიკურ და დიპლომატიურ შესაძლებლობებს როგორც საკუთარი მწარმოების, ასევე ორივე ქვეყნის სავაჭრო ფირმების წახალისებისათვის.

ბოლო ორი წლის განმავლობაში გლობალურ ეკონომიკასა და ირან-რუსეთის საგარეო ეკონომიკურ ურთიერთობებში გარკვეული ცვლილებები შეინიშნება. საერთაშორისო სისტემის მოცემულობა საშუალებას იძლევა მათ შორის კიდევ უფრო განმტკიცდეს ეკონომიკური თანამშრომლობა. კერძოდ, ნავთობზე ფასების ვარდნამ, უკრაინის კრიზისმა, რუსეთის მიმართ დასავლეთის მხრიდან განხორციელებულმა სანქციებმა, შეამცირა რუსეთის საქონელბრუნვა (მათ შორის ჩინეთთანაც) 30 — 40%-ით. ამ დროს კი ირანსა და რუსეთს შორის ანალოგიური მაჩვენებელი არათუ შემცირდა, არამედ გაიზარდა 5%-ით.

თუმცა, 2005-2015 წლებში ამ მაჩვენებლის დინამიკა დიდი ცვლილებებით ხასიათდება. მაგალითად, გასულ წელს ადგილი

ქონდა ამ მაჩვენებლის შემცირების ტენდენციას, რომელიც შეიძლება რამოდენიმე ფაქტორით აიხსნას. უპირველეს ყოვლისა, ამის მიზეზია ის, რომ რუსეთის მთავრობამ აიღო ვალდებულება დაეცვა გაეროს უშიშროების საბჭოს მიერ 2005 წელს ირანის მიმართ დაწესებული სანქციები. რუსეთის კერძო სექტორს და საბანკო სტრუქტურას მოუხდა ელიარებინა დასავლეთის მიერ ირანის ეკონომიკის მიმართ შემოღებული ცალმხრივი ემბარგო. შედეგად, აღნიშნულ პერიოდში ორ ქვეყანას შორის გარკვეული პრობლემები შეიქმნა ფულად გადარიცხვებში. ასევე ფინანსურ და საბანკო გარიგებებში. ეს ბარიერი ამჟამად, არ არსებობს (თუმცა, კვლავ შეიძლება შეიქმნას იმ შემთხვევაში, თუ ირანი გააგრძელებს ბალისტიკური საკონტინენტშორისი რაკეტების გამოცდას, რომელსაც დასავლეთის მხრიდან კვლავ შეიძლება მოჰყვეს ეკონომიკური სანქციები).

2016 წლი იანვარში ირანმა შეასრულა ვალდებულებები, მოეხსნა მრავალმხრივი ეკონომიკური და ფინანსური სანქციები, რომელიც ირანის ბირთვულ პროგრამას უკავშირდებოდა. მეორე მხრივ, რუსეთის მრეწველობის ზოგიერთ კერძო სტრუქტურას (სამთომომპოვებითი, ნავთობქიმიური, ნავთობგამმწმენდი და გაზნავთობის საწარმოები), რომელიც ჯერ კიდევ იყენებს საბჭოთა დროინდელ ტექნოლოგიებს, ჩამოერთვათ მათი ირანში საქმიანობის უფლება. ამ სფეროებში ირანს ძალიან გაურთულდება თანამშრომლობა რუსეთთან. ცალკე საკითხია ის, რომ რუსეთის საცალო ვაჭრობის მსხვილი ცენტრები, როგორც წესი წარმოადგენენ ევროპული კონცერნების (მაგალითად, Auchan და Ikea) ფილიალებს და ემორჩილებიან თავისი სათაო ოფისის განკარგულებებს. ეს უკანასკნელნი კი მოქმედებენ საკუთარ სახელმწიფოთა მითითებებით, რომლებსაც ირანთან მიმართებაში საკუთარი გეოეკონომიკური ინტერესები გააჩნიათ. რუსეთისათვის ყველაზე სენსიტიური საკითხია რუსული კომპანიები, რომლებიც საქმიანობენ როგორც ირანში, ასევე აშშ. ეს საკითხი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ენერგეტიკული სექტორისათვის, სადაც რუსეთი ცდილობს შეიკავოს თავი ირანთან აქტიური თანამშრომლობისაგან, რათა გზა გა-

უხსნას ამერიკულ კომპანიებთან თანამშრომლობას, რითაც ის ცდილობს შეამციროს ტექნოლოგიური ჩამორჩენა და ამ ბაზაზე განავითაროს საკუთარი შიდა ენერგეტიკული სექტორი (Therme, 2015).

ამის მიუხედავად, რეგიონში იმდენად დიდია რუსეთის გეო-ეკონომიკური ამბიციები, რომ როგორც რუსული წყაროებიდან ირკვევა, ამ ქვეყნის კომპანიებს განზრახული აქვთ აქტიურად განავითარონ თანამშრომლობა ირანთან, უკვე პოსტსანქციის პერიოდში.

მაგალითად, კომპანია „ზარუბეჟნეფტმა“ ხელი მოაწერა მემორანდუმს შანგაჰაის საბადოში შესაძლო სამუშაოების წარმოების შესახებ. ამის გარდა, ეს კომპანია დაინტერესებულია ნაბთობის ამოღების კოეფიციენტის გაზრდით ძველ საბადოებზე (Tass, 2016).

ირანში კი ჯერჯერობით ჩამოუყალიბებელია ადეკვატური სავაჭრო-ეკონომიკური ინფრასტრუქტურა (ტრანსპორტის სფეროს ჩათვლით), სადაზღვევო სისტემა. სამრეწველო პროდუქცია ნაკლებ კონკურენტუნარიანია გლობალურ ბაზრებზე და ვერ პასუხობს საერთაშორისო ვაჭრობის პრინციპებს. არსებული შეზღუდული პოტენციალი კი არ არის გათვლილი რუსეთის ბაზრის სრულად დაკმაყოფილებაზე.

მანამ, სანამ ირანის აგრარულ სექტორში პროდუქციის წარმოებაში არ მოხდება თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენება (პროდუქციის შეფუთვა, შენახვა, ტრანსპორტირება), ნაკლებ სავარაუდოა, რომ მისმა პროდუქციამ სათანადო სემენტი მოიპოვოს რუსულ ბაზარზე, ვინაიდან რუსეთის მომხმარებელი უკვე მიეჩვია მაღალი ხარისხის ევროპულ პროდუქციას, რომელთან მიმართებაშიც ირანული პროდუქციის ხარისხი საშუალო ან საშუალოზე დაბალი დონისაა.

აღსანიშნავია ის გარემოება რომ, რუსულ ბაზარზე ირანელი მწარმოებლები საკუთარ პროდუქციას აგზავნიან ისე, რომ მათ ნაკლებად უნარჩუნდებათ სასაქონლო სახე. საქმე ეხება შესაბამისი ტექნოლოგიებს უქონლობას, რომელიც საჭიროა პროდუქციის ტრანსპორტირებისათვის დიდ მანძილზე (იმი-

სათვის, რომ მიაღწიოს რუსულ ბაზრამდე ზოგჯერ 3000 კმ-მდე მანძილის დაფარვაა საჭირო).

გარდა აღნიშნულის, 2014 წელს ირანისა და რუსეთის სახელმწიფო სტრუქტურები დიდ ძალისხმევას ახმარენ ბიუროკრატიული ბარიერების მოხსნას ეკონომიკური ურთიერთობების გასაუმჯობესებლად. ამ მხრივ, დადებით და მეტად ეფექტურ მიღწევად შეიძლება ჩაითვალოს, 2014 წელს რუსეთის ცენტრალური ბანკის მზაობა ითანამშრომლოს ირანის საბანკო სისტემასთან. კერძოდ, რუსეთის მხარის მიერ შეთავაზებული სავაჭრო-საინვესტიციო თანამშრომლობის პროგრამა საერთო თანხით 40 მილიარდი ამერიკული დოლარი, რუსეთის მხრიდან 5 მილიარდი დოლარი საკრედიტო ხაზის გახსნა და „ვენეშეკონომბანკის“ 2 მილიარდიანი დოლარის ინვესტიცია ირანის ცენტრალური ბანკის საჭიროებისათვის, ამ ორი ქვეყნის სავაჭრო-ეკონომიკური გაერთიანებების თანამშრომლობის შემდგომი სტიმულირებისათვის პოზიტიური ნაბიჯია.

ეტყობა დადგა დრო, როცა ირანის კერძო, ნახევრადკერძო და სახელმწიფო სტრუქტურებმა, რომლებიც მზა პროდუქციის ექსპორტს ახორციელებენ, უფრო ყურადღებით შეისწავლონ რუსული ბაზარი და ყურადღების კონცენტრირება მოახდინონ მის პრაქტიკულ რეალიზაციაზე. თუმცა, რუსული ბაზარი ირანისათვის ეკონომიკური განვითარების მხოლოდ ერთ-ერთ ვარიანტად შეიძლება განვიხილოთ.

ეკონომიკური თანამშრომლობის განზრახულობას ხშირად აფერხებს რუსეთის გეოპოლიტიკური ამბიციები რეგიონში. რუსეთის განზრახვა, უზრუნველყოს თავისი ბატონობა ყოფილი იმპერიის სამხრეთულ კოლონიებში, ყოველთვის როდი უწყობს ხელს ირან-რუსეთის გეოეკონომიკური ინტერესების რეალიზაციას. ხშირად რუსეთისათვის უფრო მნიშვნელოვანია ყოფილ კოლონიებში საკუთარი ინტერესების გატარება ვიდრე ეკონომიკური ურთიერთობების გაღრმავება ირანთან.

მაგალითად, 2002 წლის აპრილში 5 ქვეყნის: აზერბაიჯანის, რუსეთის, ყაზახეთის, თურქმენეთისა და ირანის მეთაურები შეხვდნენ აშხაბადში კასპიის ზღვის სა-

მართლებრივი სტატუსის განსაზღვრისადმი მიძღვნილ სამიტზე. სამიტმა არ გაამართლა მოლოდინები და მხარეები ვერ შეთანხმდნენ საერთო პოზიციაზე. აზერბაიჯანის, ყაზახეთისა და რუსეთის ერთობლივ პოზიციას დიდი წინააღმდეგობა გაუწია ირანმა. თურქმენეთი, მიუხედავად იმისა, რომ გაიზიარა ზოგადი იდეა ზღვის ფსკერის ნაციონალურ სექტორებად დაყოფისა, ჯერ კიდევ არ იყო მზად მთლიანად მხარი დაეჭირა მისთვის. ირანის პოზიცია იყო უცვლელი: ან უნდა გაყოფილიყო 5 თანაბარ ნაწილად (20% თითოეულ სახელმწიფოს) ან უნდა ეხელმძღვანელათ 1921 წლის ხელშეკრულების პირობებით (Lee, 2005). აღნიშნული სამიტის შემდგომ რუსეთმა შეძლო გაეუმჯობესებინა ურთიერთობა ასტანასთან და ბაქოსთან, მაგრამ გაიფუჭა თეირანთან.

რუსეთი თვლის, რომ ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებთან კარგი ეკონომიკური ურთიერთობები იქნება იმის გარანტი, რომ ის გადაურჩება საერთაშორისო იზოლაციას და მოახდენს სანქციების შედეგად მიყენებული ზარალის კომპენსაციას. ამ მხრივ, ირანთან მიმართებაში მან უკვე დამუშავა გეოეკონომიკური სტრატეგიის გეგმა ენერგეტიკულ ბაზართან მიმართებაში, რომლის მიხედვითაც ევროპელებმა არ უნდა გამოიყენონ ირანული ენერგომატარებლები, ანუ ევროპა უნდა დარჩეს რუსეთზე დამოკიდებულების რეჟიმში. თუმცა ირანმა, თავის მხრივ, ბოლო თვეების განმავლობაში, შეიძლება ითქვას, დაასამარა რუსეთის ეს სტრატეგია არა მხოლოდ ევროპულ, არამედ ჩინეთის ენერგომატარებლების ბაზრებზე თავისი გააქტიურებით.

მაგალითად, გასული წლის ივლისის თვეში დადებულმა შეთანხმებამ, რომელიც აისახა გაერთიანებულ კომპლექსურ სამოქმედო გეგმაში (The JCPOA) P5+1 (გაერო-ს უშიშროების საბჭოს 5 მუდმივ წევრს დამატებული გერმანია და ირანს შორის შეთანხმება ბირთვულ პროგრამაზე), გზა გაუხსნა დასავლეთსა და ირანს შორის მომავალი თანამშრომლობისკენ, მოახდინა ირანის საერთაშორისო რეაბილიტაცია და ნელნელა აძლიერებს მის როლს შუა და ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში. ბოლო ათი წლის განმავლობაში,

როცა ევროპის სანარმოები გაიტანეს ირანის ტერიტორიიდან რუსულმა კომპანიებმა ვერ შეძლეს ვერანაირი ეკონომიკური სარგებელის მიღება. 2011-2014 წლებში ირანის წილი რუსეთის საგარეო ვაჭრობაში შემცირდა 0,5-დან 0,2%-მდე. ამავე წელს რუსული ინვესტიციები არცთუ შთაბეჭდავი იყო და 50 მილიონ \$ ნაკლები შეადგინა (<http://www.customs.ru/>, accessed on March 24, 2015).

იმის მიუხედავად, რომ ირანთან ურთიერთობაში რუსეთს აქვს გარკვეული პოტენციალი, არსებობს სერიოზული წინააღმდეგობანიც, რომლებმაც შეიძლება ხელი შეუშალოს ან/და სულაც შეაჩერონ ირან-რუსეთის ეკონომიკური თანამშრომლობა. საერთოდ, სახელმწიფოთა ურთიერთობების მყარი გეოეკონომიკური ფუნდამენტის შექმნა დიდ დროს მოითხოვს, რომელიც არსებულ ვითარებაში არც ირანს და არც რუსეთს არ აქვს. ამ მოცემულობაში არ არსებობს არავითარი გარანტია იმისა, რომ რუსეთისა და დასავლეთის ურთიერთობა არ შეიცვლება, რაც თავის მხრივ, გავლენას მოახდენს ირანის გეოეკონომიკურ ინტერესებზე. დასავლეთთან მზარდმა კონფრონტაციამ აიძულა რუსეთი ირანთან გეოპოლიტიკურ თანამშრომლობაზე. მაშინ, როცა ირანსა და დასავლეთს შორის ურთიერთობების დათბობის შემდგომ ირანი უკვე ნაკლებად დამოკიდებული ხდება რუსეთზე. ირანი, საკუთარი გეოეკონომიკური ინტერესებიდან გამომდინარე, ვითარების ესკალაციის შემთხვევაში, თავისუფლად იტყვის უარს რუსეთთან ერთ მილიარდიან ვაჭრობაზე, ევროკავშირთან ხუთმილიარდიანის სასარგებლოდ. თუმცა, ჯერჯერობით არსებობს გარკვეული დაბრკოლებები ირანული გაზის ევროპაში მოცულობითი ტრანსპორტირების საქმეში, რომელიც დიდი ალბათობით უახლოეს მომავალში ვერ განხორციელდება. ამის მიუხედავად, ცალსახად შეიძლება ითქვას, რომ ირან-ევროპის თანამშრომლობა შეზღუდულ ეკონომიკურ პროექტშიც კი სტრატეგიულ მნიშვნელობას იძენს. ევროპაში ექსპორტი ირანის გაზის მრეწველობისთვის გრძელვადიანი პოლიტიკის ნაწილია, ნომერ პირველ პრიორიტეტად კი გამოცხადებულია გაზის ექსპორტის გაზრდა მეზობელ ქვეყნებში.

მაგალითად, ევროპარლამენტის მიერ ჩატარებული კვლევის მიხედვით, ირანს შეუძლია 25-დან 30 მილიარდ კუბურ მეტრამდე გაზის ექსპორტი ევროპაში ყოველწლიურად. ევროპას შეუძლია მოახდინოს ირანის ბუნებრივი გაზის იმპორტი \$-დან 50 კუბურ მეტრამდე დღე ღამეში, თურქეთზე გამავალი მილსადენის საშუალებით. თუმცა, შესაძლებელია ალტერნატიული მარშრუტების იქნას გამოყენებული. კერძოდ, ერაყი-სირია-ლივანი ან სომხეთი-საქართველო-შავი ზღვა. (Stevens, 2015). მოლაპარაკებები იმ მიზნით, რომ აზერბაიჯანული გაზი ევროპაში ირანის გავლით მოხედეს, უკვე მიმდინარეობდა, თუმცა, რეალურ შედეგამდე არ მისულა. ამას ხელი შეუშალა ირანის წინააღმდეგ გამოცხადებულმა სანქციებმა. წლების წინ მოვლენათა ასეთი განვითარებით მოგებული საქართველო აღმოჩნდა (რომელზეც ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენმა გაიარა). ახლა კი ამავე მარშრუტზე პარალელური მეგაპროექტის გა-

ნხორციელება საქართველოსთვის წამგებიანი იქნება.

ირან-რუსეთის ეკონომიკურ ურთიერთობებს გააჩნიათ თავისი ზღვარი. გარდა შავი ლითონის და ნავთობქიმიური პროდუქტებისა, რუსეთს ირანისათვის შესათავაზებელი საქონლის ასორტიმენტის ძალიან ვიწრო სპექტრი გააჩნია. ეს არ არის გამონეული მის მიმართ დანესებული სანქციებით. აქ მთავარ როლს ერთი მხრივ, რეგიონში ჩინეთის ყოფნა, მეორე მხრივ, კი რუსეთის მოძველებული ტექნოლოგიებია (რომლის ჩამორჩენა დასავლეთის ანალოგებთან სულ უფრო თვალსაჩინოა). მესამე მხრივ, ამ მოცემულობის ჩამოყალიბებაში რუსეთში არსებული ეკონომიკური პრობლემები თამაშობს. ირანს კი თავის მხრივ, აკლია საინჟინრო-ტექნოლოგიური მხარდაჭერა, ასევე მოწყობილობები ნავთობგადამამუშავებელი და თხევადი გაზის ქარხნების მოდერნიზაციისა და მშენებლობისათვის.

მაგალითად, დღეისათვის ყველა დისკუსია რუსული მრავალმილიარდიანი ინვესტიციების შესახებ ირანის ეკონომიკაში (მათ შორის ჰიპოთეტური 70 მილიარდიან კონტრაქტებში), პრაქტიკაში არ განხორციელებულა. ამის გარდა, 2011 წლიდან მოყოლებული ქვეყნებს შორის ვაჭრობის მოცულობა პერმა-

ნენტულად ეცემა 30% ფარგლებში და 2014 წელს დაეცა 1,5 მილიარდ დოლარამდე. რაც ორჯერ უფრო დაბალი, მაჩვენებელია ვიდრე რუსეთ-ეგვიპტის ან რუსეთ-ისრაელის ანალოგიური მაჩვენებელზე (<http://www.russianembassy.org.il> & <http://www.ved.gov.ru>, 2015).

როგორც ვხედავთ, ირან-რუსეთის გეოეკონომიკური ურთიერთობები სავსეა როგორც პოზიტიური ასევე ნეგატიური მომენტებით, რომლის მეტნაკლებად მისაღები (სრულყოფილ ანალიზზე პრეტენზია ნამდვილად არ მაქვს) ახსნაც მოცემულია რუსეთის და ირანის გეოეკონომიკური პოტენციალის, ასევე რუსეთ-ირანის გეოეკონომიკური ურთიერთობების პოტენციალის, ქვემომდებარე SWOT ანალიზის საფუძველზე (დანართი 1,2,3).

### **დასკვნა**

ამდენად, რეგიონული და გლობალური ხასიათის პრობლემების არსებობის მიუხედავად, ირანმა და რუსეთმა საბოლოო ჯამში ჯერჯერობით ვერ მოახერხეს შეექმნათ ორმხრივი თანამშრომლობის მყარი გეოეკონომიკური ფუნდამენტი (უპიველეს ყოვლისა, მხედველობაში მაქვს ეკონომიკა, ტექნოლოგიები, ეფექტური სახელისუფლებო ბიუროკრატია). ამის მიზეზი კი ის არის, რომ მათ ურთიერთობებში გეოპოლიტიკური მიდგომა დომინირებს გეოეკონომიკურზე. მსგავსმა სიტუაციამ კი ბოლო წლებში სახელმწიფოთა თანამშრომლობა განამტკიცა პოლიტიკურ და საერთაშორისო სფეროებში. ანუ ახლო აღმოსავლეთში გააქტიურებულმა პოლიტიკურმა პროცესებამ მოახდინა ორივე ქვეყნის ინტეგრაცია საერთაშორისო პოლიტიკის კონტექსტში, ხოლო მათი სავაჭრო-ეკონომიკური კავშირურთიერთობებმა წინ ვერ წაიწია.

ნათელია, რომ თეირანისა და კრემლის თანამშრომლობა გაზის სექტორში რუსეთის მიერ განიხილება როგორც მსოფლიოში პოლიტიკური გავლენის გაძლიერების და საერთო მტერზე (აშშ) ზეწოლის ინსტრუმენტი. თუმცა, მეორე მხრივ, ირანისათვის სანქციების მოხსნა აუცილებლად გამოიწვევს, გეოე-

კონომიკური ინტერესების ცვლილებას ამ ორ ქვეყანას შორის.

თუ რუსეთს კვლავ გაუგრძელდება სანქციები, არაა გამორიცხული პოლიტიკურ-სტრატეგიული პარტნიორობის ფონზე, ამ ქვეყნებს შორის გავნითარდეს მწვავე გეოეკონომიკური კოლიზია (ირანი, გლობალურ ენერგეტიკულ ბაზარზე დაბრუნების შემდგომ, უნდა განვიხილოთ როგორც რუსეთის გეოეკონომიკური მეტოქე), რომლის პროვოცირება შეიძლება გამოიწვიოს ევროპის გაზის ბაზარზე ირანის გააქტიურებამ (ირანის გეოეკონომიკური სტრატეგია ორიენტირებულია იქნება ევროპულ ბაზარზე მაქსიმალურად ხელსაყრელი მარშუტით შესვლაზე) ან/და ირანის ეკონომიკური კავშირების გაძლიერებამ პოსტ-საბჭოთა სივრცეში (განსაკუთრებით ცენტრალური აზიისა და სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში), რაც წინააღმდეგობაში მოდის რუსეთის როგორც გეოპოლიტიკურ, ასევე გეოეკონომიკურ ინტერესებთან.

დაპირისპირება პრაქტიკულად გაძულახავი იქნება თუ რუსეთი შეეცდება (მოვლენების მსგავსი სცენარით განვითარების შემთხვევაში ეს ასეც მოხდება) ირანის გეოეკონომიკურ ჩარჩოებში მოქცევას ანუ შეეჩდება ირანის მიმართ ირიბი გეოეკონომიკური სტრატეგიის გამოყენებას (რუსეთის გეოეკონომიკური ინტერესების რეალიზება ირანის გეოეკონომიკური ინტერესების კარგად შეფუთულ კონტროლზე და მისი დახმარებით ეკონომიკური სარგებელის მიღება).

პრობლემის მოგვარების ერთ-ერთ (და არა ერთადერთ) შესაძლებლობად შეიძლება მოვიხილოთ ის, თუ რამდენად სწორად და სკურპულოზურად განსაზღვრავენ ეს ქვეყნები საკუთარ გეოეკონომიკურ სტრატეგიას. ირანის, ასევე რუსეთის მთავრობებმა უნდა გაარკვიონ თუ ეკონომიკის რომელ სფეროებშია რეალურად შესაძლებელი მათი ეკონომიკური თანამშრომლობა და გააცნობიერონ, რომ მათი გეოპოლიტიკური თანამშრომლობა ზემოთ აღნიშნულ საკითხზე, ზუსტი პასუხის არარსებობის შემთხვევაში, მათ შემდგომ დიალოგს ნაკლებად შესაძლებელს გახდის.

**გამოყენებული ლიტერატურა**

**და ინტერნეტ რესურსები:**

1. BP, (2013). *Statistical Review of World Energy*, June
2. Blank., (2011), „*A New Rapprochement between Moscow and Tehran*,“ *Eurasia Daily Monitor* 8, Issue 212, November 16.
3. *Envoy: Tehran, Moscow Agree to Boost Trade Value to \$15bln*, *FARSNEWS*, September 20, 2014, <http://english.farsnews.com/newstext.aspx?nn=13930629000333>, accessed on February 17, 2015; „*Iran and Russia Seek Closer Economic Ties*,“ *Gulf States News*, p. 11.
4. *Global Economic Prospects*, (JUNE 2015). *The Global Economy in Transition*. <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/GEP/GEP2015b/Global-Economic-Prospects-June-2015-Global-economy-in-transition.pdf>
5. *Iran and Russia Seek Closer Economic Ties*, *Gulf States News*, Issue 978, October 20, 2014.
6. *Iran and Russia Seek Closer Economic Ties*, *Gulf States News* 38, Issue 978, October 2, 2014, 11; Interview with a Russian expert on Iran, Institute of Oriental Studies of the Russian Academy of Science, (2014), Moscow, October 26.
7. Islamic Republic of Iran (2014), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr1493.pdf>.
8. Kozhanov, N., (5 May 2015), *Understanding the Revitalization of Russian-Iranian Relations*. Carnegie Moscow Center, <http://carnegie.ru/2015/05/05/understandingrevitalization-of-russian-iranian-relations/i86n>.
9. Lee Y., (2005). *Toward a New International Regime for the Caspian Sea*. [http://home.ku.edu.tr/qdurrena/public\\_html/Hist334/Caspian%20Sea.pdf](http://home.ku.edu.tr/qdurrena/public_html/Hist334/Caspian%20Sea.pdf)
10. *Multiple interviews with Russian diplomats and Iranian and Israeli experts on the Middle East conducted in Moscow* (September 2014), London (May 2014), and Tel Aviv ( June 2014).
11. *Russia Considers Nuclear Cooperation with Iran*,“ *Gulf States News*, Issue 980, October 30, 2014; „*Iran and Russia Seek*

Closer Economic Ties," *Gulf States News*, Issue 978, October 20, 2014.

12. Russian Federation (2014), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14134.pdf>;

13. Stevens., P. (2015) *Middle East and North Africa Programme & Environment*. The Royal Institute of International Affairs. London: Chatham House.

14. Therme, C.(2015), *The Iran-Russia Entente: Marriage of Convenience or Strategic Partnership?*, *Iran After the Deal: the Road Ahead.*( Edited by Paolo Magri and Annalisa Perteghella). [http://www.ispionline.it/it/EBook/Iran\\_after\\_the\\_Deal.pdf](http://www.ispionline.it/it/EBook/Iran_after_the_Deal.pdf)edition.pdf.

15. ЕвсеевВ.,(2010).*Российско-иранское«настороженное партнерство* - 1 © - Вестник Кавказа. 5 Июл.

16. Мамедова Н.,(2011) *Экономический потенциал Ирана накануне и в период Второй мировой войны* // Иран и Вторая мировая война. М.,С. 68–69, 76.

17. URL: <http://www.luckycamper.net/country/иран/все-о-иране/5883-демография-ирана>, ბოლო ნახვა 03.24. 2015.

18. <http://www.customs.ru/>, ბოლო ნახვა 03.24. 2015.

19. <http://www.weforum.org/getr>. ბოლო ნახვა 15. 03. 2016

20. <http://www.transparency.org/cpi>. ბოლო ნახვა 16. 03. 2016

21. <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>. ბოლო ნახვა 15. 03. 2016

22. <http://datacatalog.worldbank.org/>.ბოლო ნახვა 16. 03. 2016

23. <http://www.heritage.org/index/>.ბოლო ნახვა 15. 03. 2016

24. <http://hdr.undp.org/>.ბოლო ნახვა 16. 03. 2016

25. <http://www.globalinnovationindex.org/>.ბოლო ნახვა 15. 03. 2016

26. <http://www.itu.int/>.ბოლო ნახვა 15. 03. 2016

27. <http://tass.ru/info/2545970> ბოლო ნახვა 16. 03. 2016

## REFERENCES AND INTERNET RESOURCES:

1. BP, (2013). *Statistical Review of World Energy*, June
2. Blank., (2011), „*A New Rapprochement between Moscow and Tehran*,” *Eurasia Daily Monitor* 8, Issue 212, November 16.
3. *Envoy: Tehran, Moscow Agree to Boost Trade Value to \$15bln*, *FARSNEWS*, September 20, 2014, <http://english.farsnews.com/newstext.aspx?nn=13930629000333>, accessed on February 17, 2015; „Iran and Russia Seek Closer Economic Ties,” *Gulf States News*, p. 11.
4. Global Economic Prospects, (JUNE 2015). The Global Economy in Transition. <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/GEP/GEP2015b/Global-Economic-Prospects-June-2015-Global-economy-in-transition.pdf>
5. *Iran and Russia Seek Closer Economic Ties*, *Gulf States News*, Issue 978, October 20, 2014.
6. *Iran and Russia Seek Closer Economic Ties*, *Gulf States News* 38, Issue 978, October 2, 2014, 11; Interview with a Russian expert on Iran, Institute of Oriental Studies of the Russian Academy of Science, (2014), Moscow, October 26.
7. Islamic Republic of Iran (2014), <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr1493.pdf>.
8. Kozhanov, N., (5 May 2015), *Understanding the Revitalization of Russian-Iranian Relations*. Carnegie Moscow Center, <http://carnegie.ru/2015/05/05/understandingrevitalization-of-russian-iranian-relations/i86n>.
9. Lee Y., (2005). *Toward a New International Regime for the Caspian Sea*. [http://home.ku.edu.tr/qdurfurrena/public\\_html/Hist334/Caspian%20Sea.pdf](http://home.ku.edu.tr/qdurfurrena/public_html/Hist334/Caspian%20Sea.pdf)
10. *Multiple interviews with Russian diplomats and Iranian and Israeli experts on the Middle East conducted in Moscow* (September 2014), London (May 2014), and Tel Aviv ( June 2014).
11. *Russia Considers Nuclear Cooperation with Iran*,” *Gulf States News*, Issue 980, October 30, 2014; „Iran and Russia Seek Closer Economic Ties,” *Gulf States News*, Issue 978, October 20, 2014.
12. Russian Federation (2014), <https://www.imf.org/external/pubs/>

ft/scr/2014/cr14134.pdf;

13. Stevens., P. (2015) *Middle East and North Africa Programme & Environment*. The Royal Institute of International Affairs. London: Chatham House.

14. Therme, C.(2015), *The Iran-Russia Entente: Marriage of Convenience or Strategic Partnership?*, Iran After the Deal: the Road Ahead.( Edited by Paolo Magri and Annalisa Perteghella). [http://www.ispionline.it/it/EBook/Iran\\_after\\_the\\_Deal.pdf](http://www.ispionline.it/it/EBook/Iran_after_the_Deal.pdf)edition.pdf.

15. Yevseyev V., (2010). *Russian-Iranian „cautious partnership* - 1 © - Vestnik Kavkaza. July 5.

16. Mamedova H., (2011) *The economic potential of Iran before and during the Second World War // Iran and World War II*. M., pp. 68-69, 76.

17. URL:<http://www.luckycamper.net/country/Iran/all-about-Iran/5883-demography-Iran>. Last Seen 03.24. 2015.

18. <http://www.customs.ru/>, last website 03.24. 2015.

19. <http://www.weforum.org/getr>. Last Seen 15. 03. 2016

20. <http://www.transparency.org/cpi>. Last Seen 16. 03. 2016

21. <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>. Last Seen 15. 03. 2016

22. <http://datacatalog.worldbank.org/>. Last Seen 16. 03. 2016

23. <http://www.heritage.org/index/>. Last Seen 15. 03. 2016

24. <http://hdr.undp.org/>. Last Seen 16. 03. 2016

25. <http://www.globalinnovationindex.org/>. Last Seen 15. 03. 2016

26. <http://www.itu.int/>. Last Seen 15. 03. 2016

27. <http://tass.ru/info/2545970> Last Seen 16. 03. 2016

**IRAN-RUSSIAN RELATIONS  
/ GEO-ECONOMIC CONTEXT/**

**Giorgi Kvinikadze**

PhD in Geography ,TSU

**Konstantine Shubitidze,**

PhD Candidate in International Relations, TSU

**RESUME**

The subsequent to the Cold War period, the current reapportionment of Russian and Iranian geo-economic interests is unprecedented. The plans of the Iranian and Russian governmental bureaucracies are to create a solid foundation for further bilateral cooperation, which is mostly stipulated by their geopolitical interests. However, there are some significant geo-economic interests that might interfere or halt/suspend the cooperation in the above mentioned field.

**Keywords:** Geo-economics, Investments, Geopolitics, Economic sanctions, Caspian region.

**შენიშვნები:**

კონცესია - უცხოური კაპიტალის დაბანდების (ინვესტიციის) მიზნით სახელმწიფოს მიერ გაფორმებული გრძელვადიანი საიჯარო ხელშეკრულება განახლებადი და განუახლებადი ბუნებრივი რესურსების ექსპლუატაციასა და მასთან დაკავშირებულ სხვა სამეურნეო საქმიანობაზე.

შუა აღმოსავლეთი - დასავლეთი აზიის პირობითი სახელწოდება, რომელიც მდებარეობს ევროპასა და პაკისტანს შორის. ანგლოსაქსურ ლიტერატურაში ცვლის ტერმინს „ახლო აღმოსავლეთი“, მაგრამ ხშირად მოიაზრება როგორც ახლო აღმოსავლეთის ირანის, პაკისტანის და ავღანეთის ერთობლიობა. ამიტომ ის გამოიყენება გაერთიანებულ ტერმინში „ახლო და შუა აღმოსავლეთი“. შედეგად ტერმინ „შუა აღმოსავლეთში“

მოიაზრება ირანი, პაკისტანი და ავღანეთი. დანარჩენებთან მიმართებაში იხმარება ტერმინი „ახლო აღმოსავლეთი“.

**ახლო აღმოსავლეთი** - დასავლეთი აზიის და ჩრდილოეთ აფრიკის რეგიონი (აზერბაიჯანი<sup>1</sup>, სომხეთი<sup>1</sup>, ბაჰრეინი, საქართველო<sup>1</sup>, ეგვიპტე, ისრაელი, ერაყი, იემენი, ირანი<sup>2</sup>, იემენი, იორდანია, ყატარი, კვიპროსი<sup>3</sup>, ქუვეითი, ლივანი, არაბთა გაერთიანებული საამიროები, ომანი, პალესტინის, მდინარე იორდანეს დასავლეთი ნაპირი, საუდის არაბეთი, თურქეთი<sup>4</sup>)

1. გაერო იყენებს რეგიონულ სისტემას, რომელიც ეფუძვნება კულტურულ - გეოგრაფიულ პრინციპს, რომლის თანახმადაც დასავლეთ აზიის რეგიონი თავის თავში აერთიანებს სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოებსაც (აზერბაიჯანი, სომხეთი, საქართველო). მსგავს კლასიფიკაციას გვთავაზობს ბრიტანიკის ენციკლოპედია. თუმცა, აზერბაიჯანის, სომხეთის და საქართველოს ალტერნატიული წყაროები მსგავს კლასიფიკაციას არ იზიარებენ.

2. ზოგიერთი წყაროს ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში შეჰყავს ირანის მხილვით დასავლეთი ნაწილი

3. კვიპროსის რესპუბლიკას, რომელიც 2004 წლიდან (ბერძნული ზონა) ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოა, ზოგიერთი წყარო ახლო აღმოსავლეთის რეგიონს არ აკუთვნებს.

4. ახლო აღმოსავლეთის რეგიონს აკუთვნებენ თურქეთის მხოლოდ აზიურ ნაწილს (თურქეთის ტერიტორიის 9/10)

ირანის გეოეკონომიკური პოტენციალის SWOT ანალიზი (2016)

| ძლიერი მხარეები                                                                                                                                         | სუსტი მხარეები                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | შესაძლებლობები                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | საფრთხეები                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>ხელსაყრელი გეოსტრატეგიული მდებარეობა რეგიონში</p> <p>დემოგრაფიული პოტენციალი</p> <p>ნავთობის დიდი მარაგები</p> <p>განვითარებული აგრარული სექტორი</p> | <p>ჩართულობის დაბალი ხარისხი გლობალურ ვაჭრობაში</p> <p>ეკონომიკური თავისუფლების დაბალი დონე</p> <p>განათლების დაბალი დონე</p> <p>ინოვაციების გლობალური ინდექსის დაბალი მაჩვენებელი</p> <p>კორუფციის მაღალი დონე</p> <p>კომუნიკაციური ტექნოლოგიების განვითარების არასაკმარისი დონე</p> <p>სახელმწიფო სექტორის მაღალი წილი ეკონომიკაში</p> <p>მოძველებული ტექნოლოგიები</p> <p>გაუმართავი არასრულყოფილად ფუნქციონირებადი სადაზღვეო სისტემა</p> | <p>უძრავი ქონების სფეროში ივისტიციების მოზიდვა და საივისტიციო პოლიტიკის გადანაცვლება</p> <p>ბირთვულ პროგრამაზე, P5+1 შეთანხმების (აშშ, ჩინეთი, საფრანგეთი, რუსეთი, გაერთიანებული სამეფო და გერმანია) ზედმინივით დაცვა</p> <p>დაბრუნება გლობალურ ენერგეტიკულ ბაზარზე</p> <p>ეკონომიკის მართვის გეოეკონომიკური მოდელზე გადასვლა</p> <p>კერძო სექტორის წილის გაზრდა ეკონომიკის სექტორში</p> <p>სახელისუფლებო ბიუროკრატის შემცირება</p> | <p>პოლიტიკური არასტაბილურობა რეგიონში</p> <p>გარედან მომდინარე ეკონომიკური შოკების რისკები</p> <p>ნავთობზე ფასების ვარდნა</p> <p>ბალისტიკური საკონტინენტური რაკეტების გამოცდა</p> <p>ნავთობის შიდა მომხმარებლის სწრაფი ზრდა</p> <p>ადმინისტრაციის შენახვის მაღალი სახელფასო დანახარჯების შემდგომი ზრდა</p> |

რუსეთის გეოეკონომიკური პოტენციალის SWOT ანალიზი (2016)

| ძლიერი მხარეები                                                                                                                                              | სუსტი მხარეები                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | შესაძლებლობები                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | საფრთხეები                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>ხელსაყრელი გეოსტრატეგიული მდებარეობა</p> <p>მაკროეკონომიკური გარემო</p> <p>ბაზრის ზომა</p> <p>მდიდარი ბუნებრივი რესურსები</p> <p>კვალიფიციური კადრები</p> | <p>სახელმწიფო მოწყობის ავტარებული მოდელი</p> <p>ჩართულობის დაბალი ხარისხი გლობალურ ვაჭრობაში</p> <p>საფინანსო სისტემა</p> <p>ინოვაციური პოტენციალი</p> <p>კორუფციის დონე</p> <p>საკუთარი საინვესტიციო რესურსების უკმარისობა</p> <p>ინვესტორთა დაცვა</p> <p>საგადასახდო სისტემა</p> <p>ბიზნესის კეთების სირთულე</p> <p>ინფრასტრუქტურა</p> <p>ჩრდილოვანი ეკონომიკა</p> <p>ნაკლებფექტური სახელმწიფო მართვის სისტემა</p> <p>არასაბაზრო სეგმენტის მაღალი წილი ეკონომიკაში</p> | <p>საინვესტიციო მიმზდველობის რეიტინგის ტოპ 20 ყოფნა</p> <p>ქვეყნის და მისი ცალკეული რეგიონების საინვესტიციო მიმზიდველობის აქტიური პროპაგანდა და ინვესტიციების მოზიდვა</p> <p>სახელმწიფო მართვის ეფექტურობის გაზრდა მართვის გეოეკონომიკური მოდელზე გადასვლის გზით</p> <p>ეკონომიკის საბაზრო სეგმენტის წილის გაზრდა</p> | <p>ფინანსური სექტორის დამოკიდებულება ენერგეტიკულ ბაზარზე</p> <p>საინვესტიციო პოლიტიკის არასწორად შერჩეული პრიორიტეტები</p> <p>უცხოელ ივესტორთა მიერ კაპიტალდაბანდება უდიდესი ნაწილის სანდელეულო დარგებში აკუმულირება</p> <p>ქვეყნის საინვესტიციო პოტენციალის შემცირება</p> <p>სამეცნიერო პოტენციალის დაკარგვა</p> <p>შრომითი რესურსების დეფიციტი</p> <p>ენერგომატარებლებზე დაბალი ფასები</p> <p>ტექნოლოგიების განვითარების დაბალი დონე</p> |

რუსეთ- ირანის გეოეკონომიკური თანამშრომლობის  
SWOT ანალიზი (2016)

| ძლიერი მხარეები                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | სუსტი მხარეები                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | შესაძლებლობები                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | საფრთხეები                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>თანამშრომლობა ატომური ენერგეტიკის სფეროში</p> <p>რუსული ინვესტიციები ირანის გაზის საბადოებზე</p> <p>რუსული კომპანიების მონაწილეობა თბოელექტროსადგურების მშენებლობაში</p> <p>ორი ქვეყნის თანამშრომლობა კულტურის სფეროში</p> <p>კოსმოსის სფეროში თანამშრომლობა</p> <p>ახლო აღმოსავლეთში განვითარებული მოვლენები ხელს უწყობს ირან-რუსეთის თანამშრომლობის განმტკიცებას</p> | <p>ორმხრივ ურთიერთობებში პოლიტიკის დომინირება გეოეკონომიკურზე</p> <p>საბანკო ურთიერთობების მოუწესრიგებლობა რის შედეგადაც ბევრი მნიშვნელოვანი შეთანხმება ვერ რეალიზდება</p> <p>იმ ინფორმაციის მწირე ან/და ნაკლებ საიმედოობა, რომლებსაც მენარმეები იღებენ ერთმანეთისაგან</p> <p>სპეციალისტების ნაკლებობა, რომლებმაც იციან რუსულიც და ირანული ენები</p> <p>ორივე ქვეყანაში არსებობს სახელისუფლებო ბიუროკრატიების წაწილი, რომლებსაც ეჭვით უყურებენ ენ/და არ სურთ თანამშრომლობის გაღრმავება</p> <p>ისტორიული მეზობეობა (გეოპოლიტიკური მეტეჭეობა რეგიონში)</p> <p>არცთუ დიდი საეაჭრო გაცვლების მოცულობა</p> <p>რუსეთ-ირანის ურთიერთობები მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებული იმაზე, თურა პოზიციას დაიჭერენ ისინი აშშ-ის მიმართ</p> <p>უთანხმოება კასპიის ზღვის შეღვის გადანაწილებაში</p> <p>რუსეთი ირანს სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან საეაჭრო პარტნიორად არ განიხილავს</p> | <p>სტრუქტურების გაცვლა ენობრივი ბარიერის გადალახვის მიზნით</p> <p>ორივე ქვეყნის ეკონომიკებისათვის მასნია აშშ-თან და ევროკავშირთან ეკონომიკური კავშირების გააქტიურება</p> <p>ქვეყნებს შორის საეიზო რეზიმის გამარტივება</p> <p>ერთობლივი, რუსეთ-ირანის ბანკის შექმნა</p> <p>ორივე ქვეყნის ვალუტის გამოყენებით (ორმხრივი ვაჭრობის გამარტივების მიზნით)</p> <p>ტვირთების გადასაზიდად ირანის კასპიის პორტების გამოყენება (ვოლგა-დონის არხის გავლით),</p> <p>ჩრდილოეთ-სამხრეთის სატრანსპორტო კორიდორის გაჭრა</p> <p>რუსეთის მიმართ განხორციელებული სანქციები და მეორე მხრივ, რუსეთ-თურქეთის ურთიერთობების დაძაბვა, ირანისათვის არის მასნი გაზარდოს თავისი წილი რუსეთის სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ბაზარზე</p> | <p>თუ დასვლეთის ზეწოლით რუსეთი განუყვეტს ირანთან თანამშრომლობის ბირთვული ენერგიის სფეროში მოსალოდნელია მათი თავანშრომლობის ძალიან გართულება და შეწყვეტაც კი</p> <p>თუ ირანი მოახერხებს აშშ-თან სიტუაციის დათმობას, მაშინ რუსეთის ბაზარი ნაკლებად აქტუალური ხდება</p> <p>რუსეთთან მჭიდრო თანამშრომლობის ნეგატიური რეაქცია მოყვება როგორც სამხრეთ (საქართველო, აზერბაიჯანი) ასევე ჩრდილოეთ კავკასიაშია, რაც მის როლს ძალიან დაასუსტებს რეგიონში</p> <p>რუსეთთან მჭიდრო თანამშრომლობა ნეგატიურად აისახება ირან-დასავლეთის ურთიერთობებზე (განსაკუთრებით რუსეთის მიმართ განხორციელებული სანქციების პირობებში)</p> <p>ერთმანეთთან მოსალოდნელი კონკურენციის უკიდურესი გამწვავება, ვინაიდან მათ კონკურენცია მოუწევთ ენერგომატარებლების ერთსა და იმავე ბაზარზე</p> <p>დასვლეთთან მჭიდრო თანამშრომლობის შემთხვევაში ირანის შეძლება გაუზრდეს რუსეთის ჩანაცვლების ამბიციას ევროპის გაზით მომარაგების საქმეში, რაც საბოლოოდ გააუფუჭებს ამ ორი ქვეყნის ურთიერთობებს</p> |